RubenWillaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Casinoplein 9
(Kortrijk, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2019L9
December 2019

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Aaron Willaert, Bart Bot

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2019
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1 Resultaten van het bureauonderzoek 7

1.1 Administratieve gegevens 7
1.2 Onderzoeksopdracht 9

1.2.1 Doelstelling 9
1.2.2 Onderzoeksvragen 9
1.2.3 Juridische context 9
1.2.4 Randvoorwaarden 9
1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein 9

1.3 Werkwijze en strategie 10

1.3.1 Methode 10
1.3.2 Fysisch geografische situatie 10
1.3.3 Historische context en bekende archeologie 10
1.3.4 Archeologische indicatoren 10
1.3.5 Verstoringshistoriek 11
1.3.6 Introductie tot het projectgebied 12

1.3.6.1 Ruimtelijke situering 12
1.3.6.2 Geplande werken 13

1.4 Assessmentrapport 17

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie 17

1.4.1.1 Landschappelijke situering 18
1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie 21
1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie 22
1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen 23

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis 24

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden 24
1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen 27
1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen 29
1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen 37

1.5 Synthese 40

2 Bibliografie 42

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt).....12
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt).....13
Figuur 5: Huidige toestand terrein (bron: opdrachtgever).....14
Figuur 6: bestaand gebouw binnen de projectgrenzen. De keldergaten zijn duidelijk zichtbaar (©Google Streetview).....14
Figuur 7: Gelijkvloers niveau (bron: opdrachtgever).....15
Figuur 8: Niveau -1 (bron: opdrachtgever).....16
Figuur 9: Doorsnede geplande werken (bron: opdrachtgever).....16
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).....18
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).....19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).....20
Figuur 13: Hoogteverloop, NW-ZO (Bron: Geopunt).....20
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..21
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). .22
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).....23
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamn, 2018 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).....24
Figuur 18. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).....27
Figuur 19: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. Het plangebied situeert zich buiten deze stadskern.....28
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (NGI Cartesius).....30
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een plan van 1706 (Bron: NGI Cartesius).....31
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op een plan van 1706 (Bron: NGI Cartesius).....31

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de Villaretkaart, 1745-1748 (Bron: Geopunt).....32
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt). 32
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op een plan uit 1828 (Bron: NGI Cartesius). 33
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt). 33
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....34
Figuur 28: Casino weergegeven op een porseleinkaart uit het eind van de 19e eeuw (bron: Beeldbank Kortrijk). 34
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1862 (bron: NGI Cartesius). 35
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1918 (Bron: NGI Cartesius). 35
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt). 36
Figuur 32: Zware beschadigingen aan het station na bombardementen gedurende WO I (Bron: Beeldbank Kortrijk). 36
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt). 37
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt). 38
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt). 38
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt). 39
Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt). 39

TABELLENLIJST

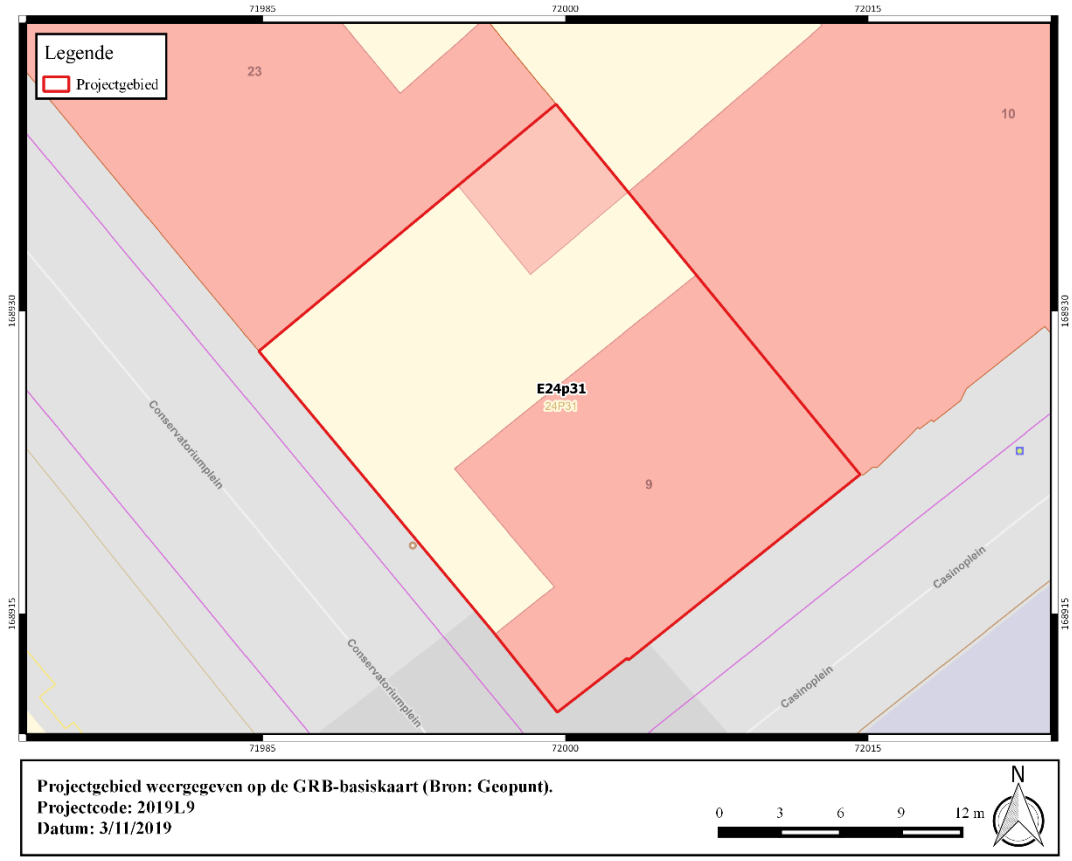
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....17

1 Resultaten van het bureauonderzoek

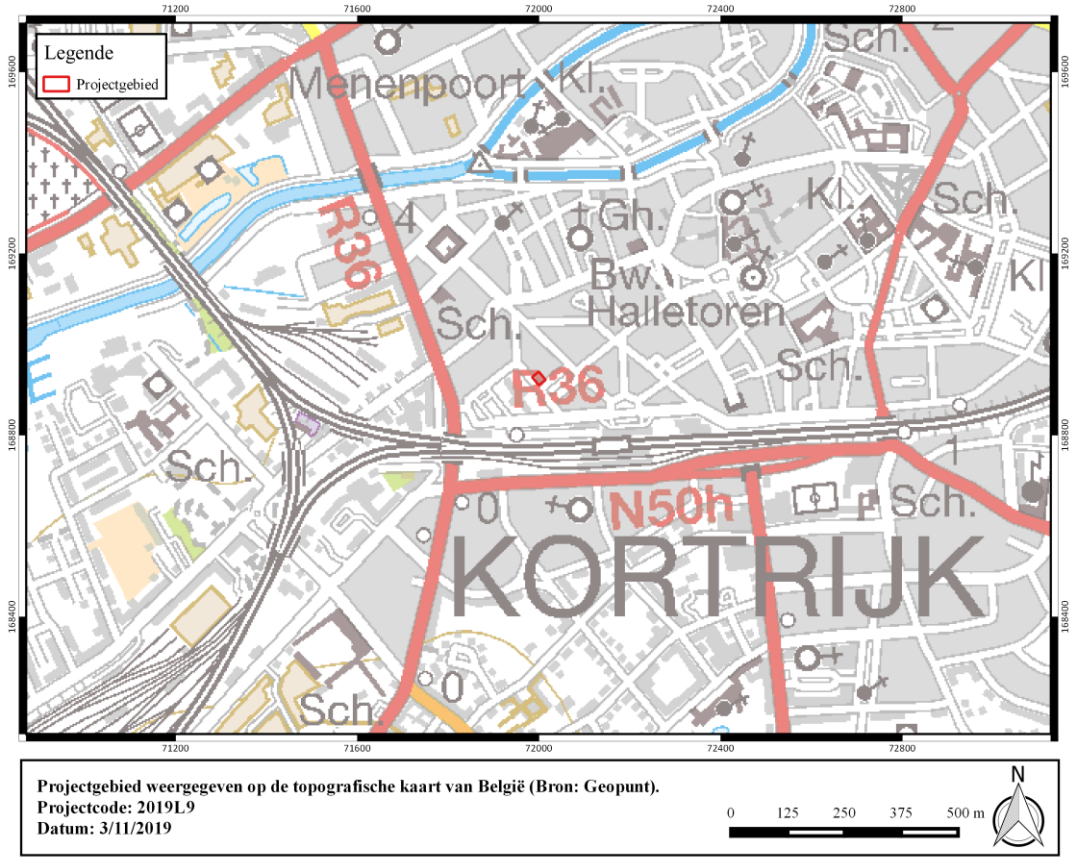
1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Kortrijk
	Deelgemeente	/
	Postcode	8500
	Adres	Casinoplein 9 8500 Kortrijk
	Toponiem	Casinoplein 9
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 71973 Y_{min} = 168909 X_{max} = 72024 Y_{max} = 168944
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Kortrijk, Afdeling 1, Sectie E, nr. 24p31 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Bart Bot (erkend archeoloog) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Kortrijk. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 448 m^2, vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Kortrijk Casinoplein 9 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed[1] geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen zoals:

- Deventerkaart, 1560
- Plan 1706
- Villaretkaart 1745-1748
- Ferrariskaart, 1771-1777
- Plan uit 1828
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1840
- Kadasterkaart van Philippe-Christian Popp, 1842-1879
- Topografische kaart 1862
- Topografische kaart 1918
- Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.[2]

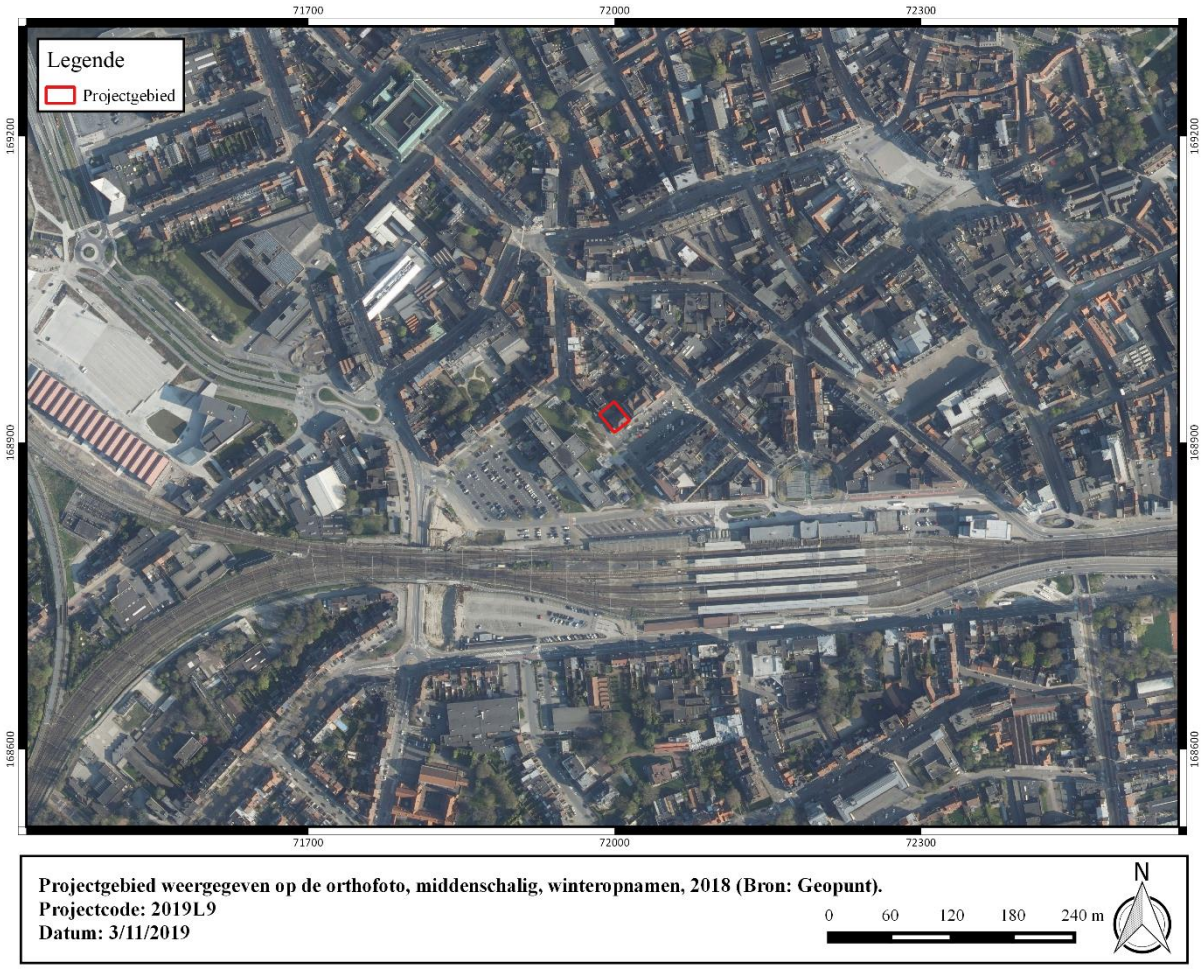
[2] http://www.geopunt.be/

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Kortrijk, in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen. Kortrijk wordt begrensd door haar deelgemeenten Bellegem (ten zuiden), Bissegem (ten westen) Heule (ten noorden) Marke (ten zuidwesten) en Rollegem (ten zuidwesten). Harelbeke situeert zich ten oosten en Zwevegem ten zuidoosten.

Het plangebied is gelegen op de hoek van het Casinoplein en het Conservatoriumplein, precies ten noorden van het station. De stadskern van Kortrijk (Grote Markt) situeert zich 350 meter ten noordoosten.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 448 m². Op heden is ca. 250 m² van het terrein bebouwd, het overige deel van het terrein is verhard. De bestaande bebouwing betreft een meergezinswoning met bijhorende praktijkruimte, het bijgebouw betreft een garage. Op heden is het bestaande gebouwenbestand over een oppervlakte van ca. 195 m² onderkelderd tot een diepte van ca. 2,20 m-mv, inclusief vloerplaat.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt).

Figuur 5: Huidige toestand terrein (bron: opdrachtgever).

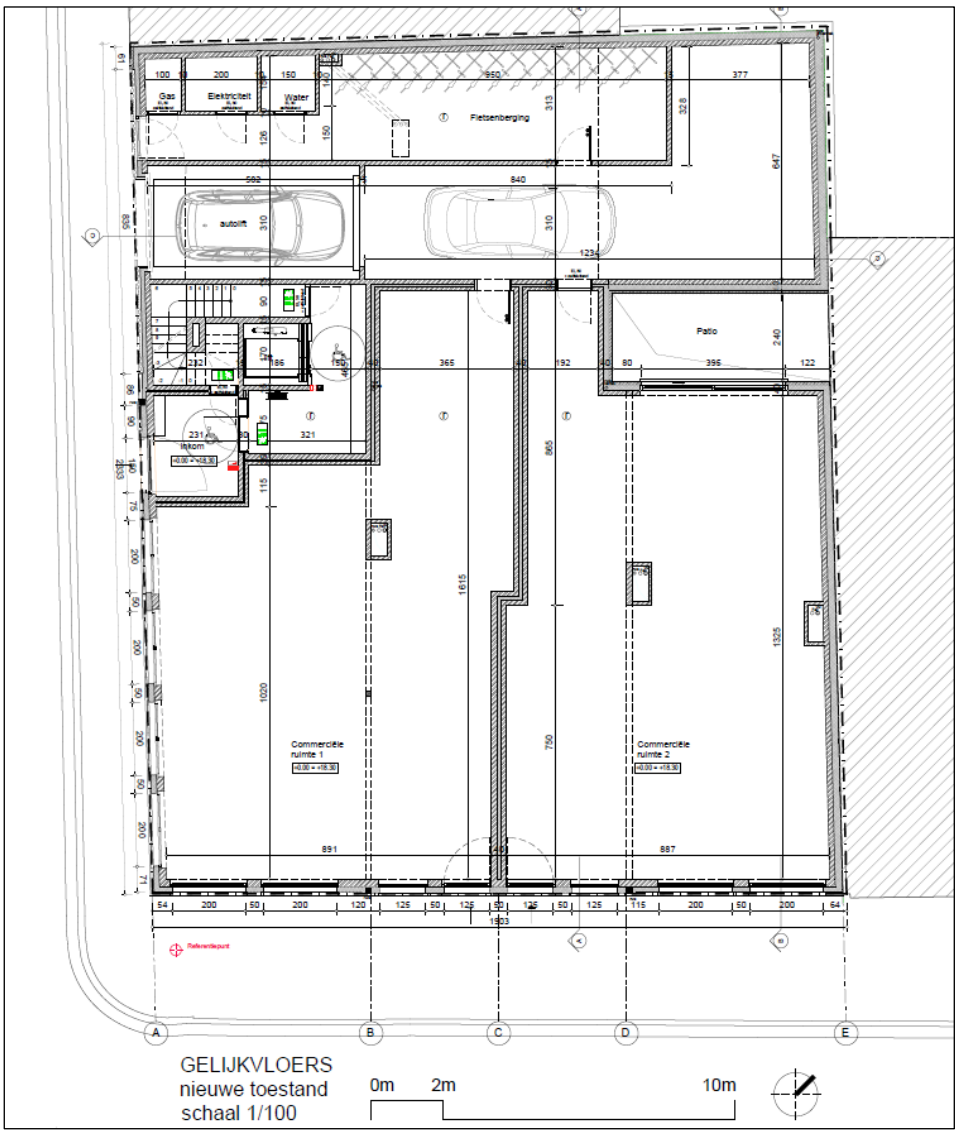

Figuur 6: bestaand gebouw binnen de projectgrenzen. De keldergaten zijn duidelijk zichtbaar (©Google Streetview).

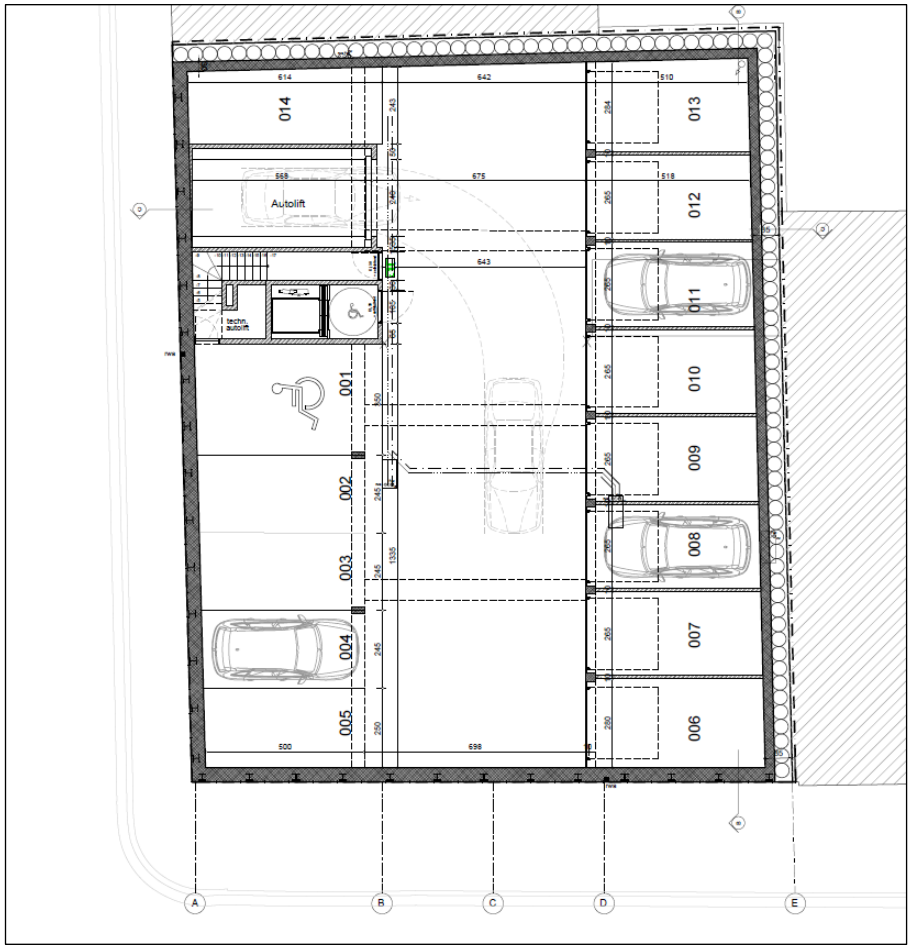
1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant de realisatie van een meergezinswoning die ruimte zal bieden aan twee commerciële ruimtes en een ruim aantal appartementen.

Over het volledige niveau -1 wordt een ondergrondse parkeergelegenheid voorzien die bereikt zal worden via een autolift. Deze ondergrondse parkeergelegenheid wordt aangelegd tot een diepte van ca. 3,5 m-mv (inclusief vloerplaat). Op het gelijkvloers niveau worden twee commerciële ruimtes voorzien. In het noordelijk deel van het terrein wordt op het gelijkvloers niveau een autolift, een inrijlaan en een fietsenberging gerealiseerd. De verdiepingen hierboven worden ingericht als appartement.

Figuur 7: Gelijkvloers niveau (bron: opdrachtgever).

Figuur 8: Niveau -1 (bron: opdrachtgever).

Figuur 9: Doorsnede geplande werken (bron: opdrachtgever).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

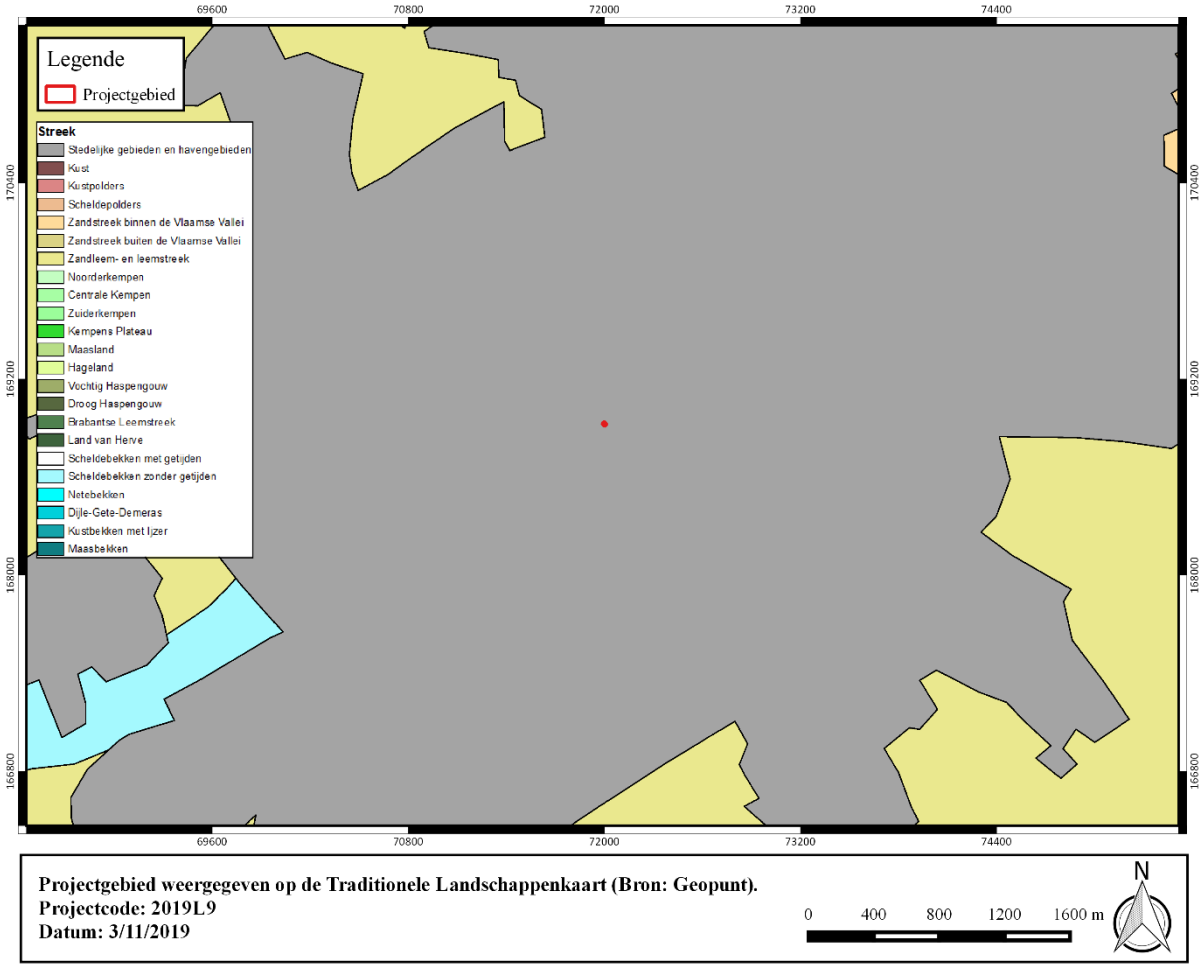
Bron	***Informatie***
Landschappelijke situering	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Moen (Formatie van Kortrijk).
Quartair	Type 3
Bodemtypes	OB
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	18.2 – 19.0 m TAW
Hydrografie	Leiebekken, deelbekken Grensleie

1.4.1.1 Landschappelijke situering

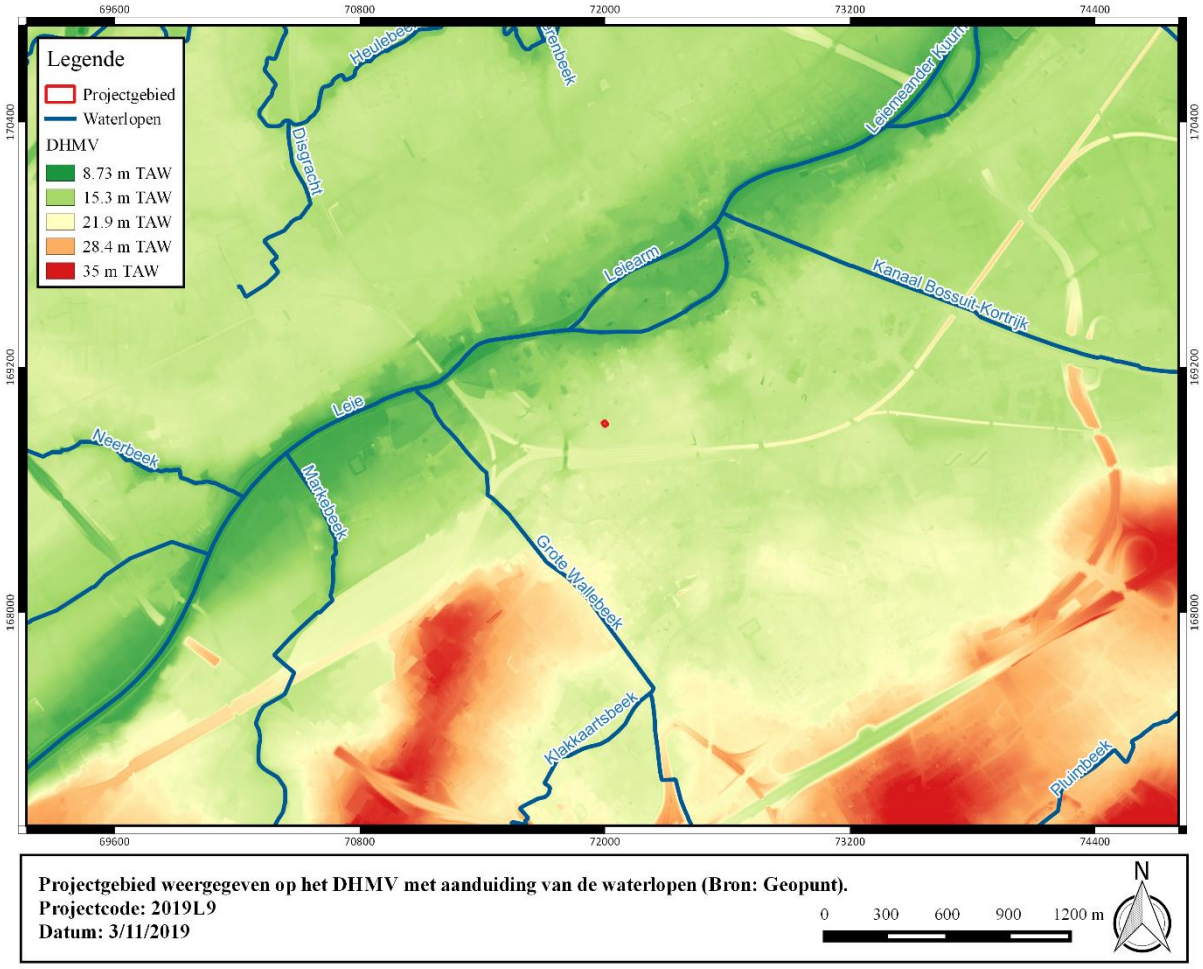
Het plangebied is gelegen binnen stedelijke gebieden en havengebieden.

Het landschap in de omgeving van het projectgebied wordt gedomineerd door de Leie. Geomorfologisch is het plangebied gelegen in de Leievallei, die een zuidelijke uitloper is van de Vlaamse Vallei. De Vlaamse Vallei is een depressie die grotendeels gevormd is door fluviatiele processen tijdens het laat-Pleistoceen. De brede en wijde vorm alsook het diep uitgeschuurde karakter van de Vallei zou dateren uit het Saalien. De geschiedenis van de Vlaamse Vallei eindigt tijdens het Weichseliaan met in de aanvangsfase nog uitschurings- en hellingsprocessen gevolgd door een volledige opvulling. In het Holoceen heeft de Leie zich als een underfit river ingesneden in de bredere vallei. Het plangebied is gelegen op een Weichseliaan terras aan de oostzijde van de Leie op een hoogte van ca. 18.2 – 19.0 m TAW. In het zuidwestelijk deel van het terrein situeert zich een hoger gelegen zone, al is dit allicht te wijten aan de bestaande bebouwing die een vertekend beeld heeft. Op basis van fotomateriaal kan gesteld worden dat het terrein een vlak verloop kent.

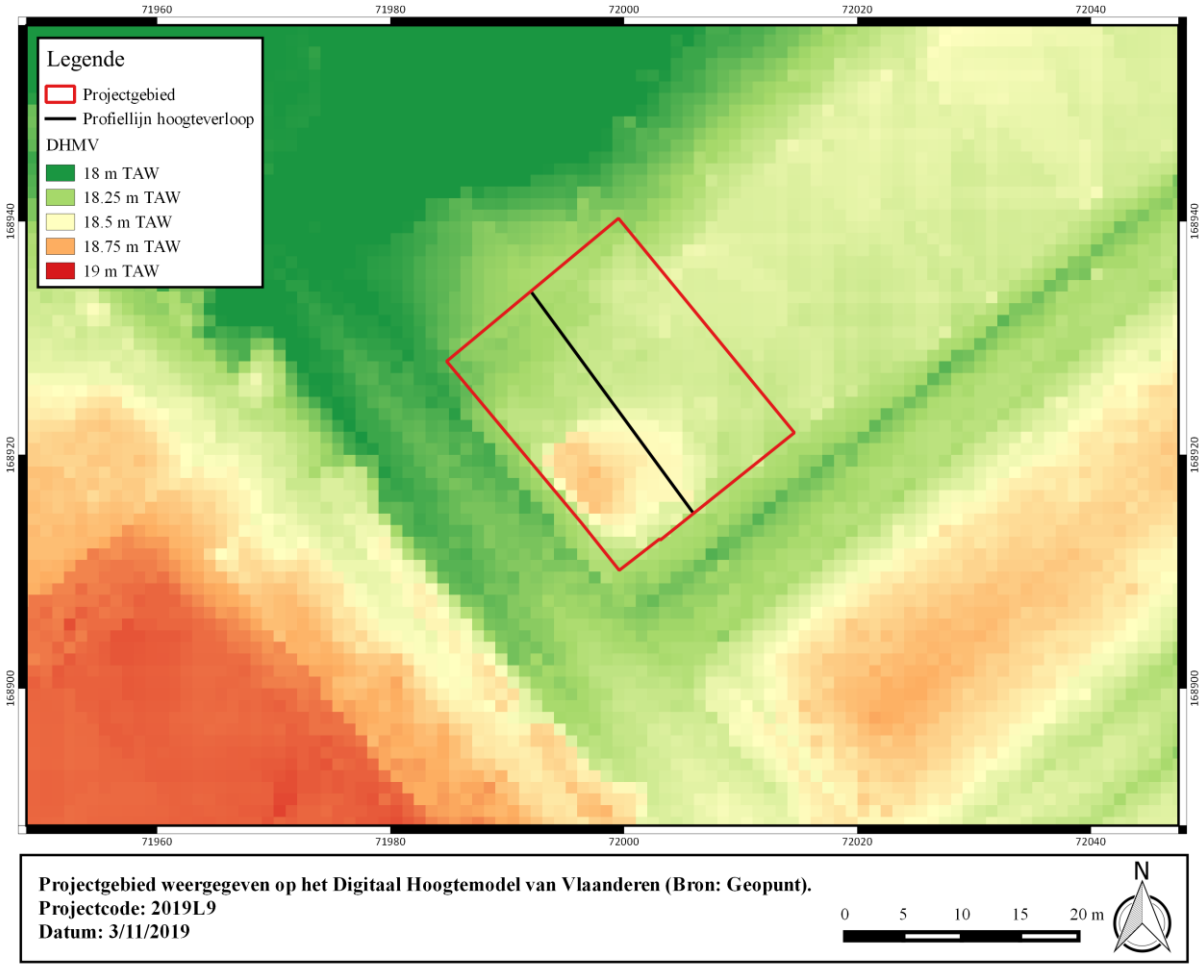
Hydrografisch is het projectgebied gelegen binnen het Leiebekken, deelbekken Grensleie.

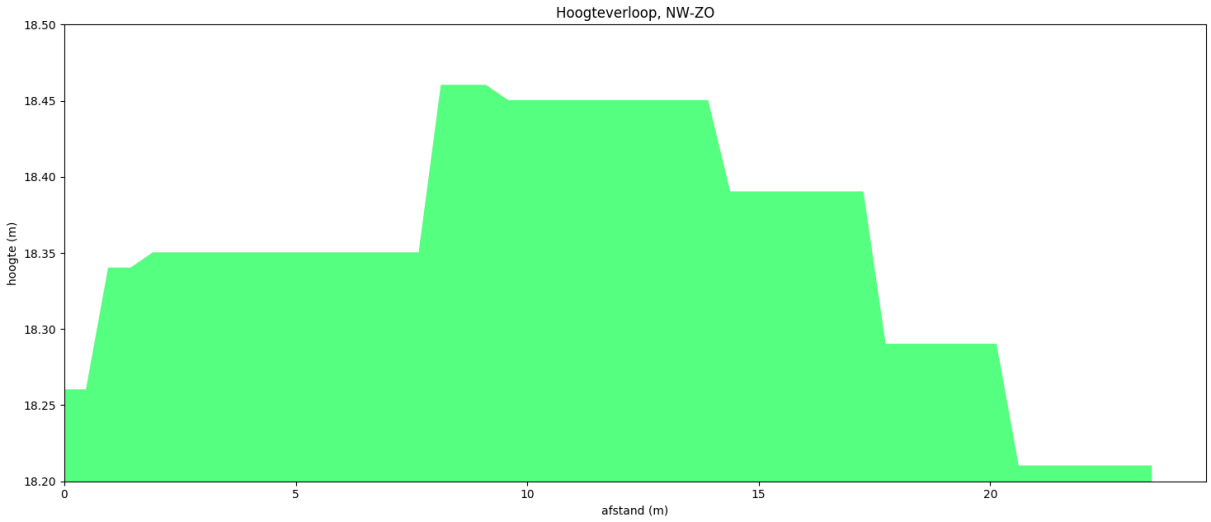
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

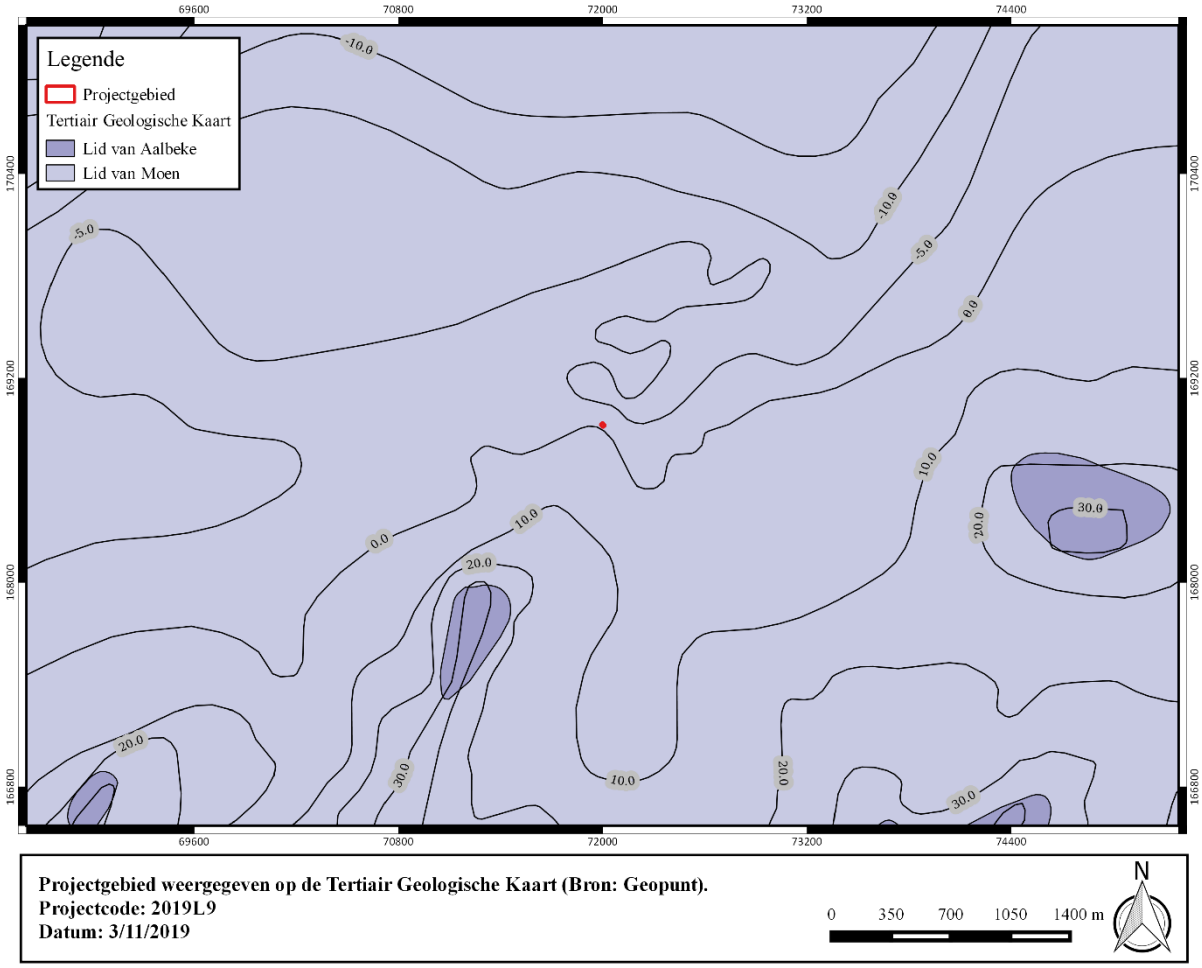

Figuur 13: Hoogteverloop, NW-ZO (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Moen (Formatie van Kortrijk).** Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

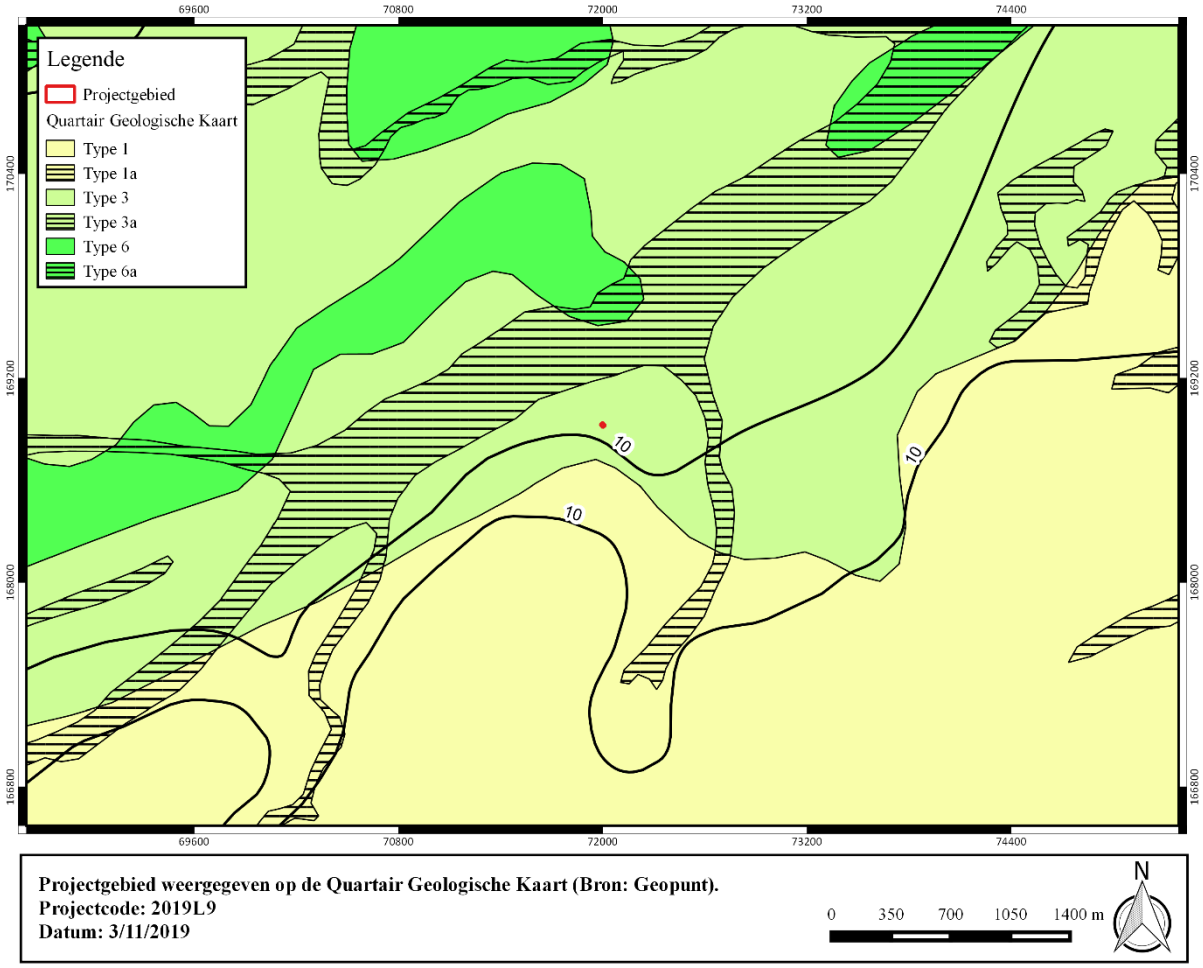
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting."

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

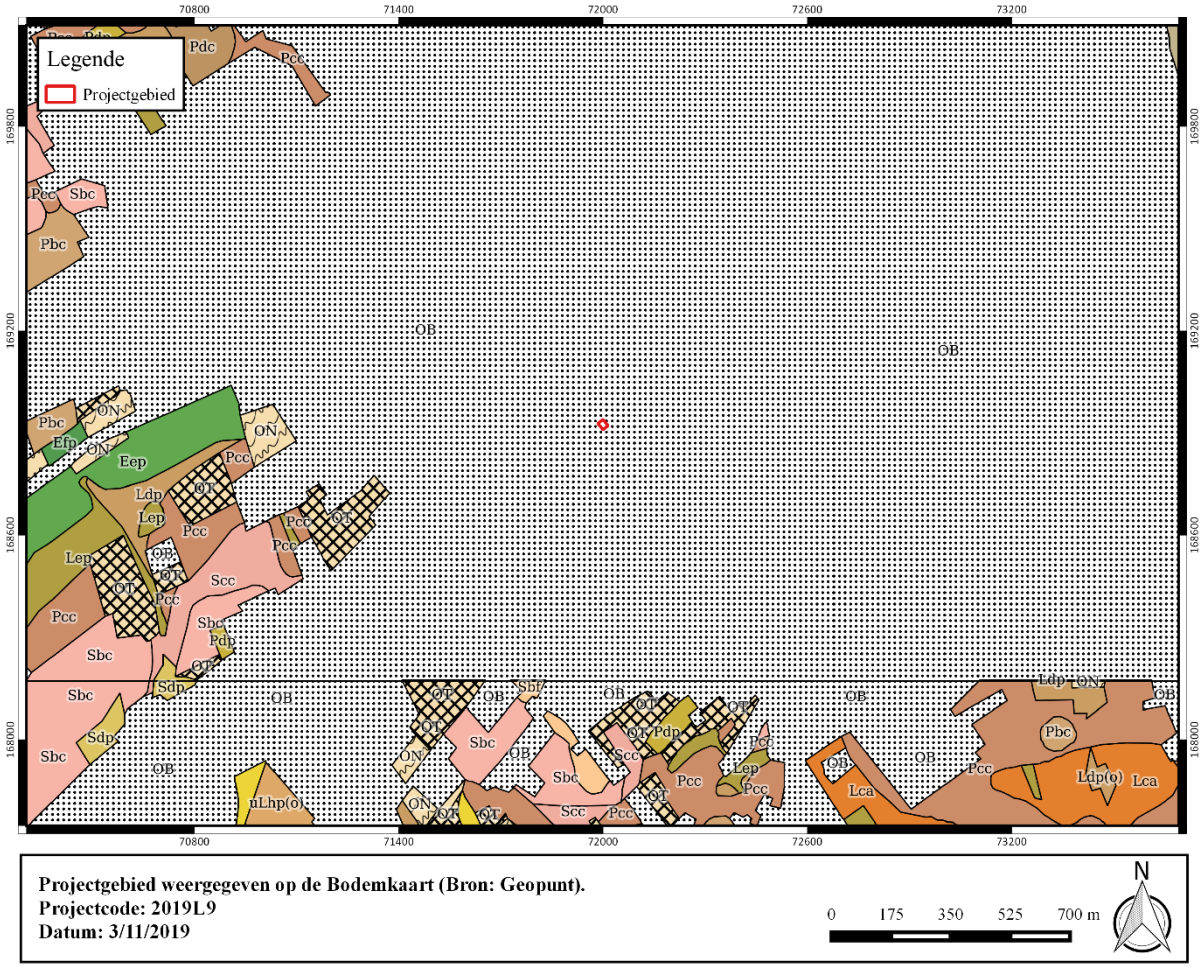
Het projectgebied is gelegen in het **Quartair Type 3.** Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

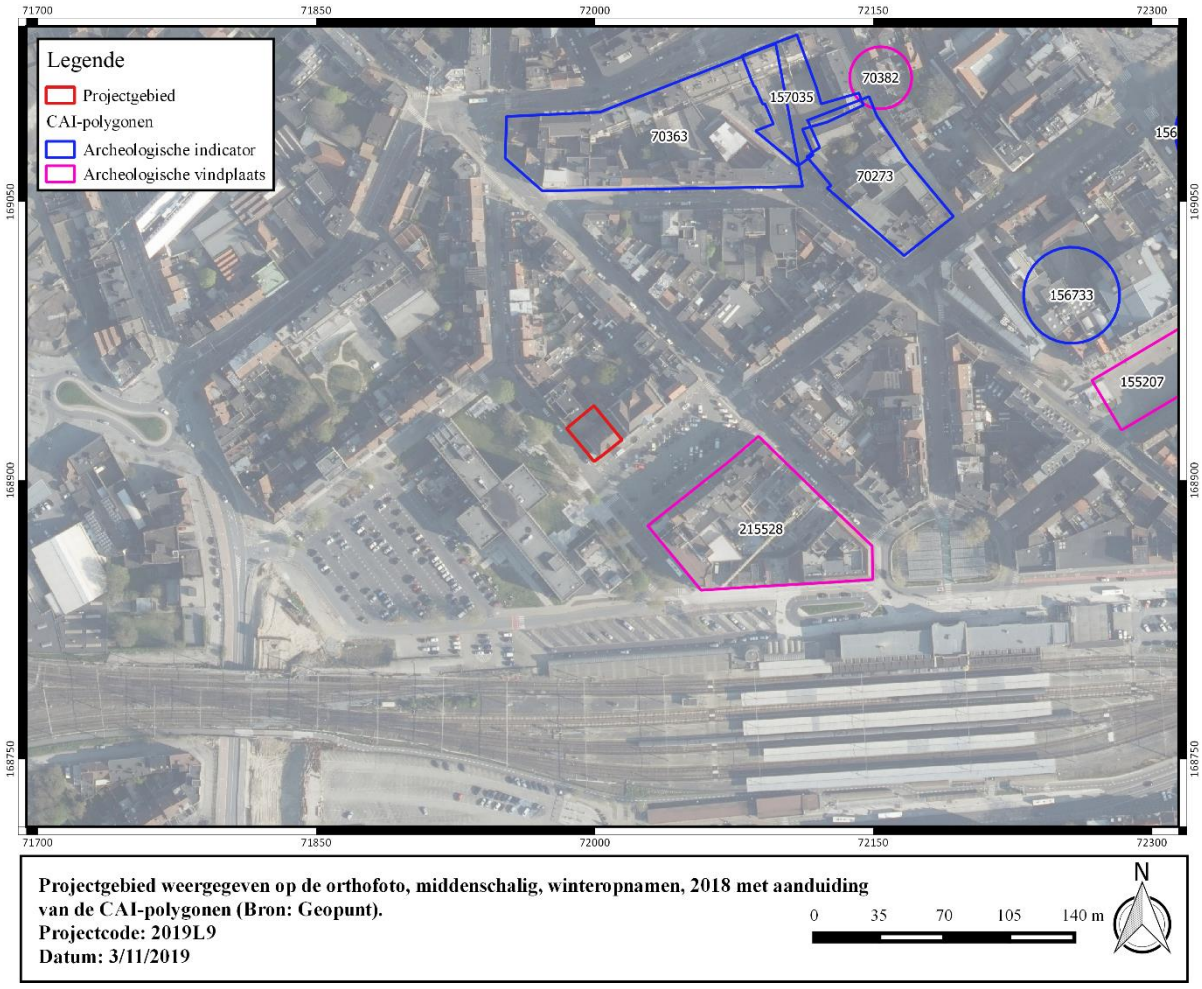
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Precies ten zuiden van het plangebied werd in 2011 een mechanische prospectie uitgevoerd. Na de verwijdering van de verhardingen werden al snel ophogingspakketten uit de 19e eeuw aangesneden. De ongestoorde moederbodem werd pas aangetroffen op een diepte van ca. 2,50 cm-mv (16.60 m TAW). Deze ongestoorde moederbodem kon beschreven worden als bruin-lichtbruin gevlekt, licht lemig zand. Van binnenstedelijke ophogingsniveaus was geen sprake, evenmin werden aanwijzingen voor de aanwezigheid van een vestingsgracht aangetroffen. Oudere sporen waren weggegraven door de 19e en 20e-eeuwse bouwactiviteiten. Er werd wel één enkele kuil uit de 18e eeuw aangetroffen, die was ingegraven op het niveau van de top van de moederbodem.[3]

Ten noordoosten van het plangebied zijn een ruim aantal sporen gelokaliseerd van wonen en werken in de middeleeuwse stad, wat niet verwonderlijk is gelet de ligging binnen de historische stadskern van Kortrijk.

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamn, 2018 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).

[3] Vanoverbeke R., Gierts I. 2011: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kortrijk, "Parkhotel", BAAC Vlaanderen rapport 5, Gent.

I. Archeologische vindplaatsen

70382	Controle van werken (1978); NK: 150 meter Late middeleeuwen: Kuil, uitsluitend gevuld met pottenbakkersafval (waaronder misbrand aardewerk) - Honderden scherven met talrijke barsten, broze bakking met afgeschilderde wanden en overbakken glazuur. Bron: Despriet, Ph. 1980, Het Oudheidkundig Bodemonderzoek in het arrondissement Kortrijk in 1978, in: De Leiegouw, jg. XXII, afl. 4, p. 359-376.
155207	Opgraving (1993); NK: 15 meter Late middeleeuwen: stenen waterput met middeleeuws materiaal – enkele afvalkuilen met middeleeuws materiaal - enkele constructies met bakstenen onderbouw - afvalkuil met een baardmankruik (1500-1530). 16e eeuw: een grote halle – bewoning Onbepaald: 13 waterputten- en beerputten – zandontginning - blauwgrijs reducerend gebakken aardewerk - hoogversierde kruiken Bron: Gautier, A. 1994: Archeozoölogisch onderzoek in het Laboratorium voor Paleontologie (UGent), Archaeologia Mediaevalis 17, 11.
215528	Mechanische prospectie (2011); NK: 15 meter 19e eeuw: bewoningsstructuren uit de 19e eeuw. Bron: Vanoverbeke R., Gierts I. 2011: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kortrijk, "Parkhotel", BAAC Vlaanderen rapport 5, Gent.

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

70273	Indicator cartografie; NK: 150 meter 18e eeuw: deze gevangenis werd oorspronkelijk ingericht om het euvel van de bedelarij tegen de gaan. In 1859 aangekocht door de stad Kortrijk en omgebouwd tot jongensschool.
156733	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: staakmolen, korenmolen

Toevalsvondst

70363	Toevalsvondst; NK: 15 meter

	Onbepaald: de onderbouw

Onbepaald

157035	Onbepaald; NK: 15 meter Late middeleeuwen: pottenbakkerij

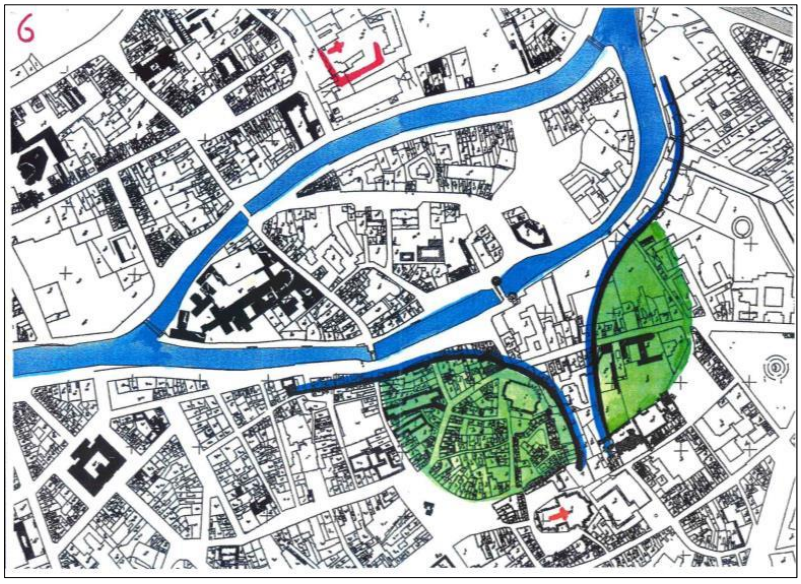
1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Door de vruchtbare zandleembodem en de aanwezigheid van de Leie werd de regio van Kortrijk reeds zeer vroeg bewoond. Archeologische vondsten ten noorden van de Gavermeersen wijzen op bewoning tijdens het Mesolithicum. De continuïteit van de bewoning wordt bevestigd door vondsten die dateren uit het midden-neolithicum, het laat-neolithicum, de bronstijd en de La Tène-periode. De bewoning situeert zich hoofdzakelijk op de vruchtbare akkergronden langs de Leieoevers, de Gaverbeek, de Heulebeek, de Markebeek, de Mosscherbeek en de Neerbeek.

Nog voor het midden van de 1ste eeuw voor Christus ontwikkelt zich op beide oevers van de Leie reeds de *vicus Cortoracium*. De oudste vermelding van de naam 'Cortoracium' dateert uit de 4de of 5de eeuw, wanneer melding wordt gemaakt van de ruiterijeenheid 'de *Milites Cortoracenses'*. De *vicus* ontstond op het kruispunt van de heirbaan Boulogne-Tongeren en de heirbaan Doornik-Oudenburg en strekte zich op de linkeroever van de Leie uit over een afstand van 250m van west naar oost én 500m van zuid naar noord; op de rechteroever van de Leie van oost naar west over een afstand van 1150m.

T.g.v. Germaanse invallen werd de *vicus* gedeeltelijk verlaten. Desalniettemin kan aan de hand van archeologische vondsten afgeleid worden dat het Romeinse Kortrijk zich ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Onder de Merovingische vorsten wordt Kortrijk een *municipium* dat reeds in de 7de eeuw een uitgebreide Christianisatie kent. Sint-Elooi sticht omstreeks 650 een kapel ter ere van Sint-Maarten op de plaats waar later de Sint-Maartenskerk zal verrijzen. Sint-Amandus zou een kapel gesticht hebben, gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, waarrond de proosdij van Sint-Amand ontstond. In 847 schenkt Karel de Kale 30ha grond aan de Sint-Amandsabdij te Kortrijk. Een muntatelier, dat onder zijn bewind in Kortrijk is opgericht, slaat munten met de afbeelding van Karel de Kale en het opschrift '*Curtiaco*'.

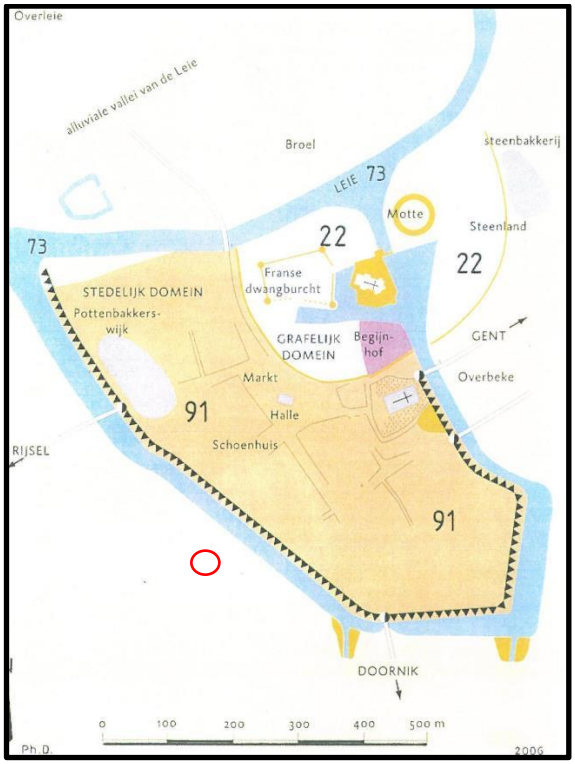
Op het einde van de 9de eeuw komen op de zuidelijke oever van de Leie enkele halfcirkelvormige zones voor, die volgens Ph. Despriet als winterkamp werden ingericht door de Noormannen (880-881). Het kamp zou begrensd worden door de Leiestraat, de boogvormige zijde van de Grote Markt en de zuidelijke begrenzing van het begijnhof.

Figuur 18. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Het winterkamp van de Noormannen is aangeduid in groen, de limiet van de waterrijke zone in blauw (DESPRIET 2008, fig. 9).

In 1071 wordt Kortrijk een onafhankelijke kasselrij onder het Graafschap Vlaanderen. Het '*Opidium Cortracense*' wordt gevormd door een motte en de agglomeratie hierrond. Het grondgebied wordt in het noorden begrensd door de Leie, ten zuiden en ten oosten door een arm van de Klakkaardsbeek en ten westen door een gracht. Het grafelijk domein bestaat onder meer uit de burcht, een neerhof, een boomgaard en magazijnen. In 1199 begint men met de bouw van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in de boomgaard van het kasteel. Het burgerlijk centrum van de middeleeuwse stadskern situeert zich op en rondom de Grote Markt. De Halle, waar de kooplui hun waar aan de man brengen, wordt voor het eerst vermeld in de 13de eeuw.

Onderstaande figuur toont de middeleeuwse stadskern van Kortrijk, die reeds gedeeltelijk ommuurd is. Op het einde van de 13de eeuw rijst er een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman Gwijde van Dampierre, die toenadering gezocht had tot de Engelse kroon. In 1297 valt Kortrijk in Franse handen. De Franse vorst laat in 1300-1301 een imposante dwangburcht bouwen. De Fransen worden verslaan tijdens de Guldensporenslag. In 1385 krijgt de stad haar oude vrijheden terug.[4]

Figuur 19: Situering van de middeleeuwse stadskern met het grafelijk domein (geel), de dwangburcht (geel), de O.L.V-kerk (geel) het begijnhof (rood). Toestand ca. 1350. Het plangebied situeert zich buiten deze stadskern.

Filips de Stoute, die het graafschap Vlaanderen beter wil beschermen, gaat in het midden van de 14de eeuw over tot de versterking van Kortrijk. De Bourgondische omwalling wordt gebouwd tussen 1354 en 1454 en omgeeft ook een deel van de noordelijke Leie-oever, alwaar zich - ondanks de minder gunstige bodemgesteldheid en wateroverlast - een nieuwe woonkern ontwikkelt. De twee-eenheid van de Broeltorens kwam tot stand, toen tussen beide Broeltorens een brug tot stand kwam.[5]

Op economisch vlak zijn de wolbewerking en de lakennijverheid dé industrieën die de Kortrijkse economie bepalen. Kortrijk heeft zijn ontwikkeling vooral te danken aan zijn

[4] Inventaris Onroerend Erfgoed
[5] DESPRIET 2013.

gunstige ligging op een kruispunt van wegen aan de Leie. Vanaf het einde van de 15de eeuw zijn de eerste sporen van damastweverij in Kortrijk te situeren.

1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Op de Deventerkaart (1560) is duidelijk te zien dat het plangebied zich situeert buiten de Bourgondische omwalling. De Bourgondische stadsversterking werd gerealiseerd tussen 1354 en 1454 en bestond uit een bakstenen ringmuur, voorzien van torens en poorten. In de tweede helft van de 15e eeuw werd de toenmalige versterking voorzien van 6 bolwerken vóór de stadspoorten. In de periode 1646-1648 werd er een volledige bastionnering door de Fransen verwezenlijkt. De versterkingen worden bij hun terugkeer door de Fransen (Vauban) gedeeltelijk wederopgebouwd tussen 1692 en 1697. In 1782 werden de versterkingen afgeschaft en verkocht. Omdat Kortrijk niet in de Wellingtonlinie was opgenomen, werd de vesting in de Hollandse periode ook niet gemoderniseerd.[6]

Op een plan van 1706 is te zien dat het plangebied gelegen is ter hoogte van een *ravelijn*, een verdedigbaar eilandje in een vestingsgracht ter verdediging van een erachter gelegen vestingswal. De ravelijn ter hoogte van het plangebied is vijfhoekig en van een ravelijnsgracht voorzien. Het plangebied situeert zich op het plan van 1706 deels ter hoogte van de ravelijn, deels ter hoogte van een bedekte weg, deels ter hoogte van een palissade deels ter hoogte van een escarpe en deels ter hoogte van de ravelijnsgracht. De historische kritiek gebiedt ons bij deze lokalisering een potentiële foutenmarge in acht te nemen. De ravelijn is tevens waar te nemen op de kaart van Villaret (1745-1748).

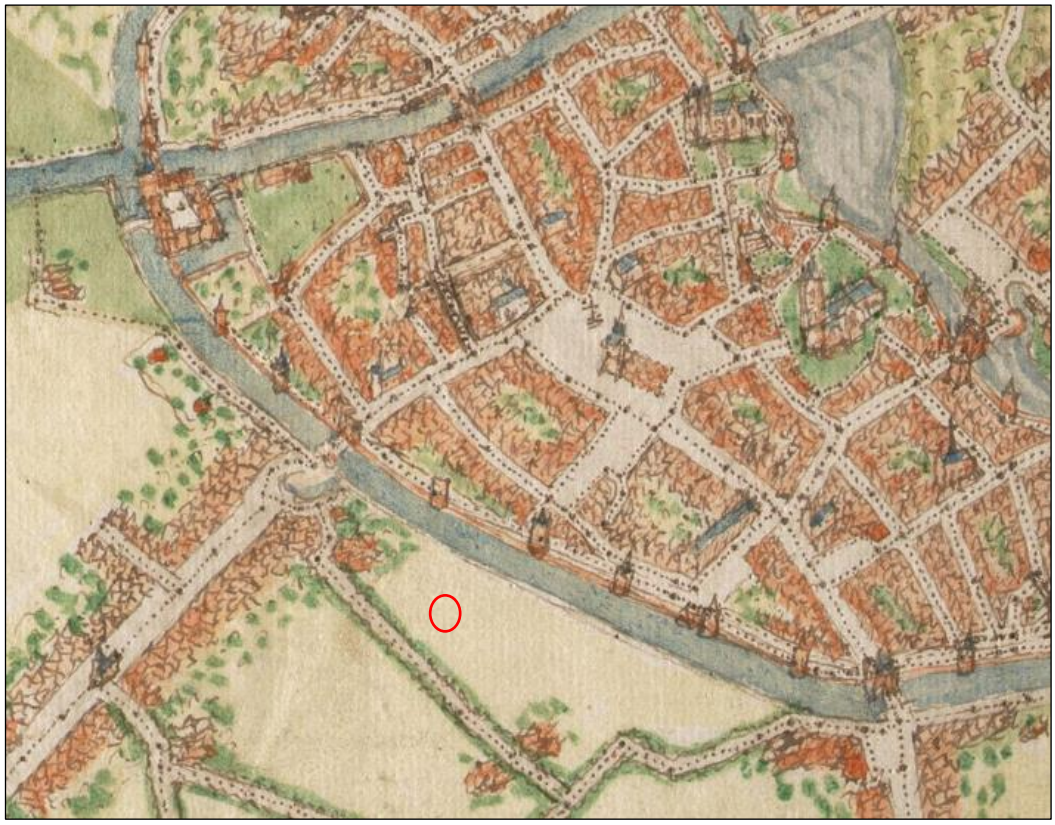
Op 18 oktober 1748 maakt de Vrede van Aken een einde aan de vijandigheden, en breekt voor de Zuidelijke Nederlanden een lange periode van relatieve voorspoed aan. Geleidelijk worden vele militaire installaties afgebroken, zo ook de ravelijn ter hoogte van het plangebied.[7] Op de Ferrariskaart staat het plangebied integraal gekarteerd als akker.

In de Hollandse periode kent Kortrijk een gunstige economische ontwikkeling, die zich veruitwendigt in een demografische groei. Tussen 1840 en 1847 wordt de Stationswijk volgens een pentagonaal stratenplan aangelegd, naar ontwerp van J.P. Cluysenaer. De gronden gelegen tussen de Rijsel- en Doornikpoort worden verkocht en bebouwd volgens een zeer stringent plan van aanleg. In 1841 verschijnen de eerste imposante gebouwen aan het huidige Stationsplein. Er wordt geopteerd voor een eenheidsbebouwing in neoclassicistische stijl. Het Casinoplein dateert uit deze periode.[8] De neo-classistische stijl is nog steeds te herkennen in de huidige bebouwing. Het voormalig casinogebouw ten westen van het plangebied is beschermd als monument, representatief voor de architecturale invulling van de 19e-eeuwse stadsuitleg te Kortrijk. Op een porseleinkaart uit het eind van de 19e eeuw is het casino te zien als een alleenstaand gebouw, die is omgeven door een omheinde tuin. Het plangebied is in deze periode dus vermoedelijk gelegen binnen de tuin van het casino. Ook de topografische kaart van 1862 beeldt geen bebouwing af binnen de projectgrenzen. Op de topografische kaart van 1918 is het huidige gebouwenbestand wél waar te nemen. De huidige bebouwing dateert aldus uit het eind van de 19e – begin 20e eeuw. Op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970) is de huidige toestand waar te nemen.

Gedurende WO I was Kortrijk een onderdeel van het Duitse Etappengebied, een regio die diende ter ondersteuning van het ten westen gelegen front. Op basis van Feldpostkarten kan bepaald worden dat het station en zijn omgeving regelmatig beschoten of gebombardeerd

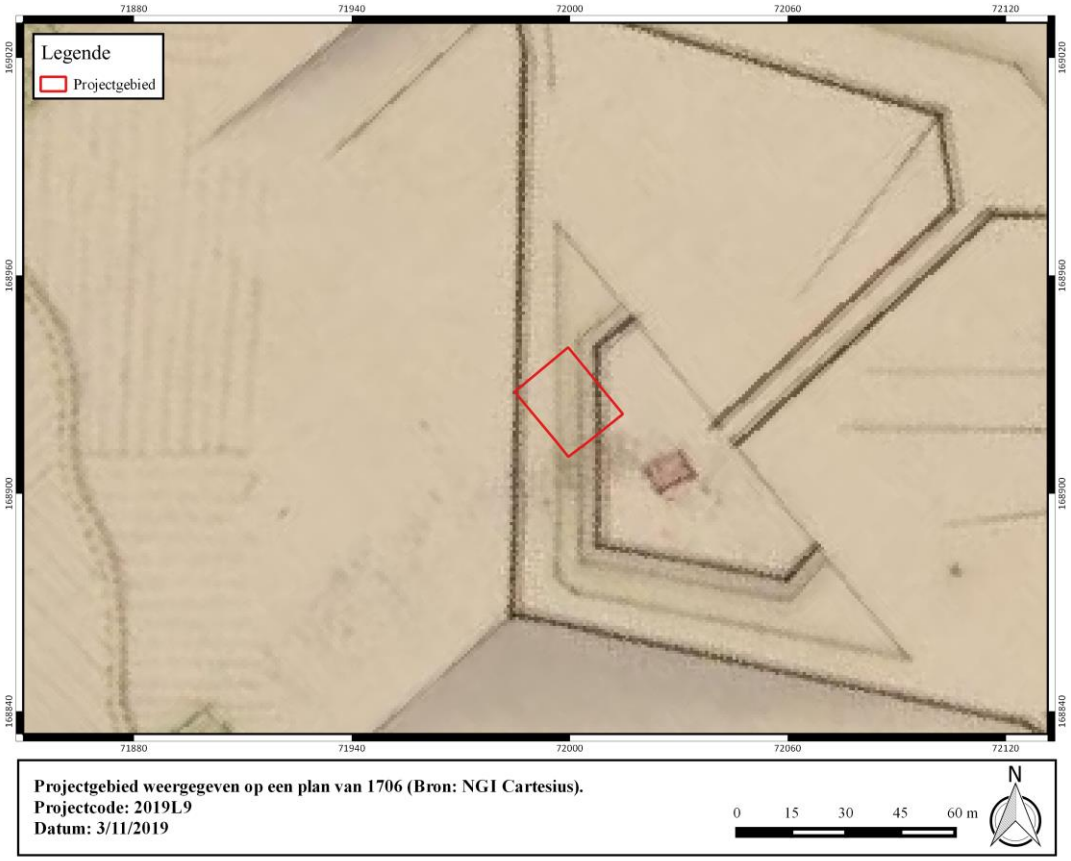
[6] Inventaris Onroerend Erfgoed
[7] Inventaris Onroerend Erfgoed
[8] Inventaris Onroerend Erfgoed

werden. Op het Stationsplein werd een bunker ingericht. Ook gedurende WO II was Kortrijk één van de zwaarst gebombardeerde steden van België. In 1952 diende het station volledig heropgebouwd te worden. [9]

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (NGI Cartesius).

[9] Lambert V. & De Buck, I. 2004

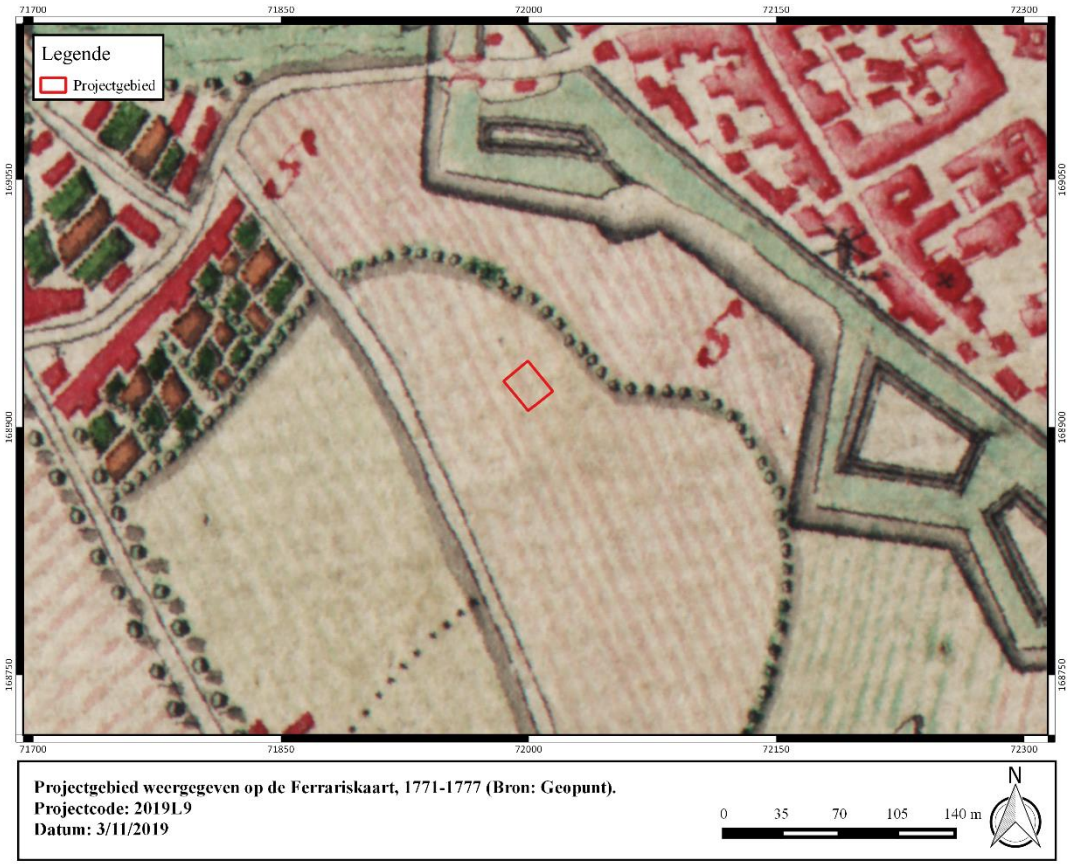
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een plan van 1706 (Bron: NGI Cartesius).

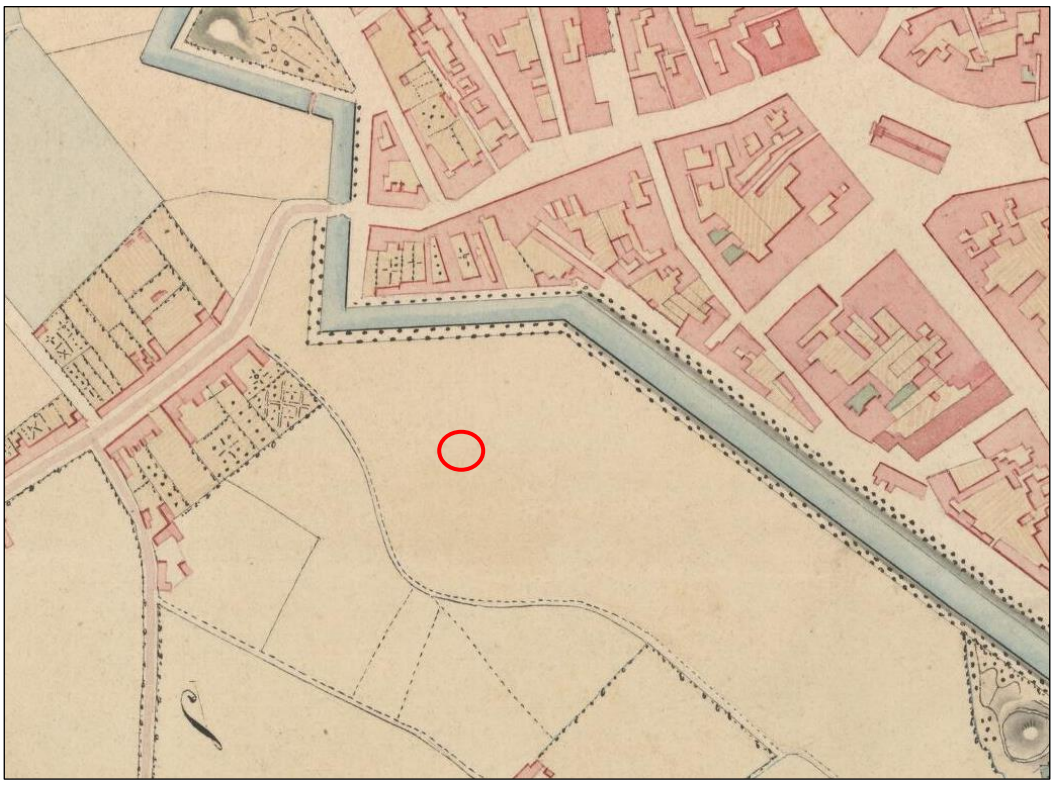
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op een plan van 1706 (Bron: NGI Cartesius).

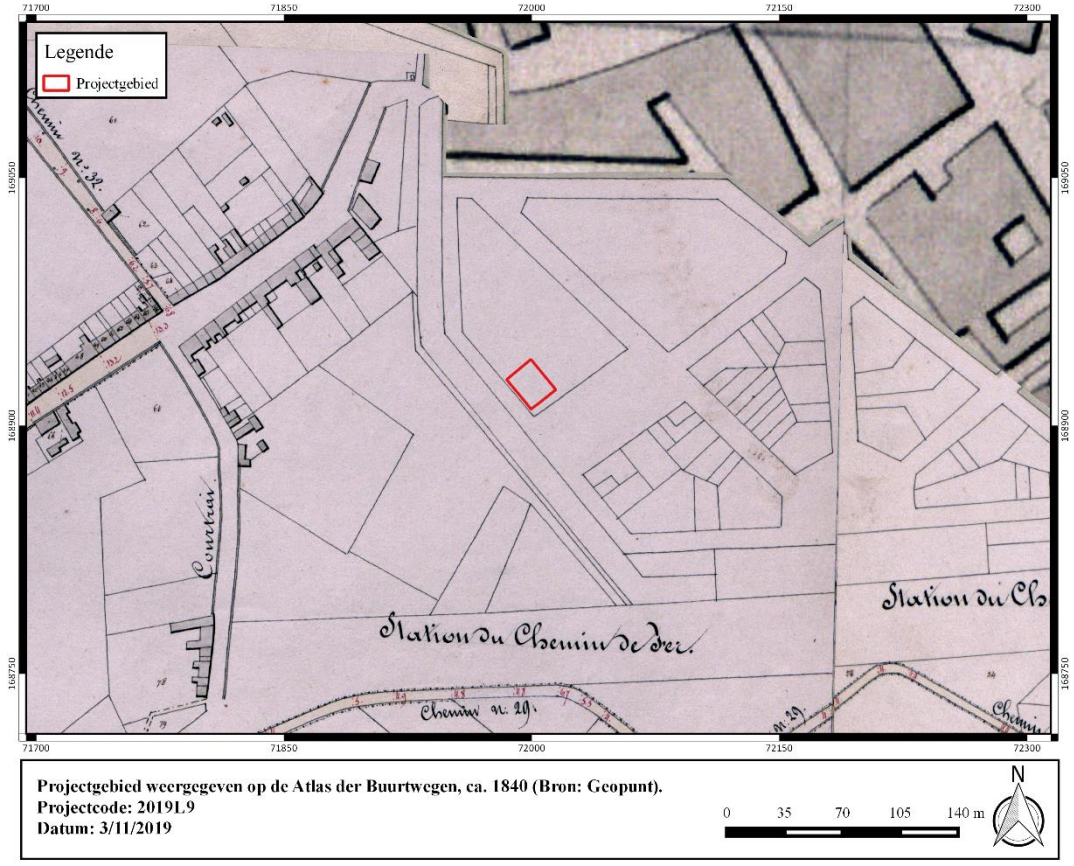
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de Villaretkaart, 1745-1748 (Bron: Geopunt).

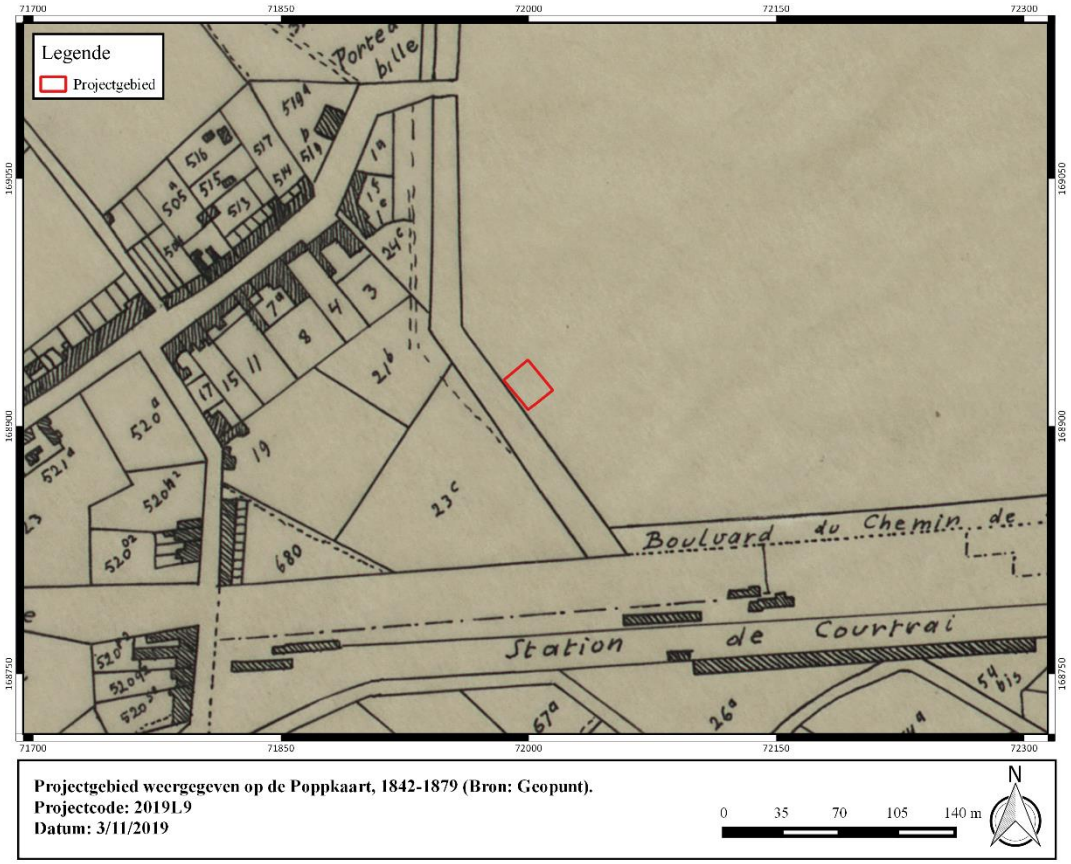
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op een plan uit 1828 (Bron: NGI Cartesius).

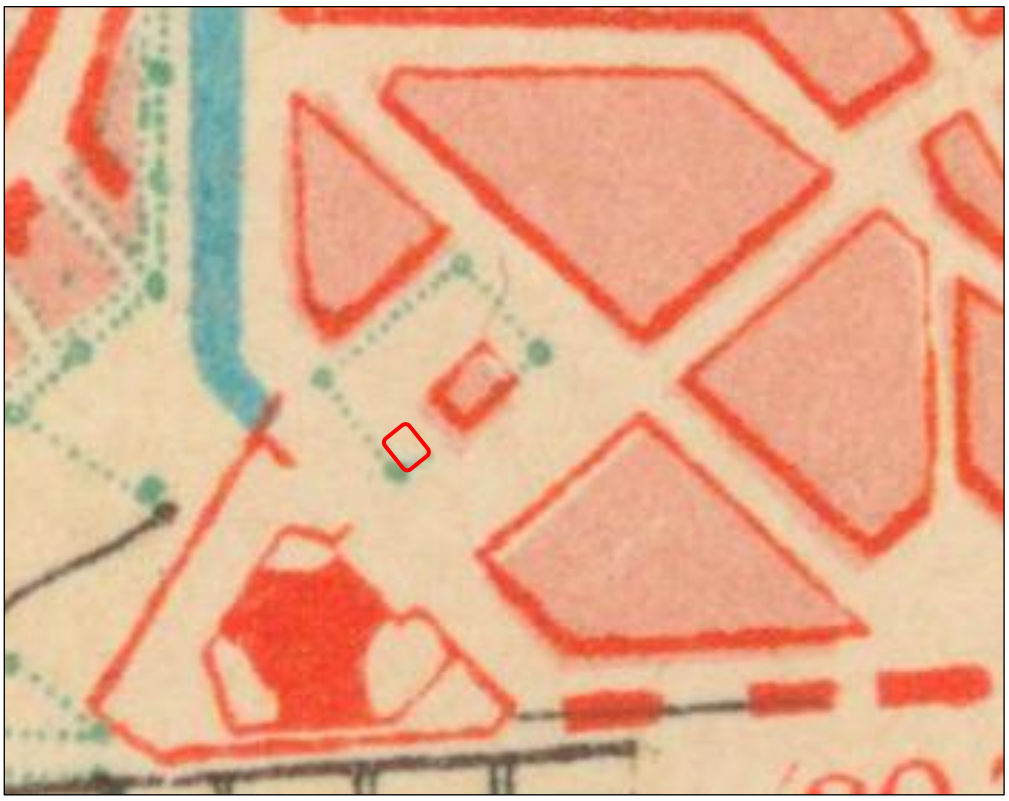
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

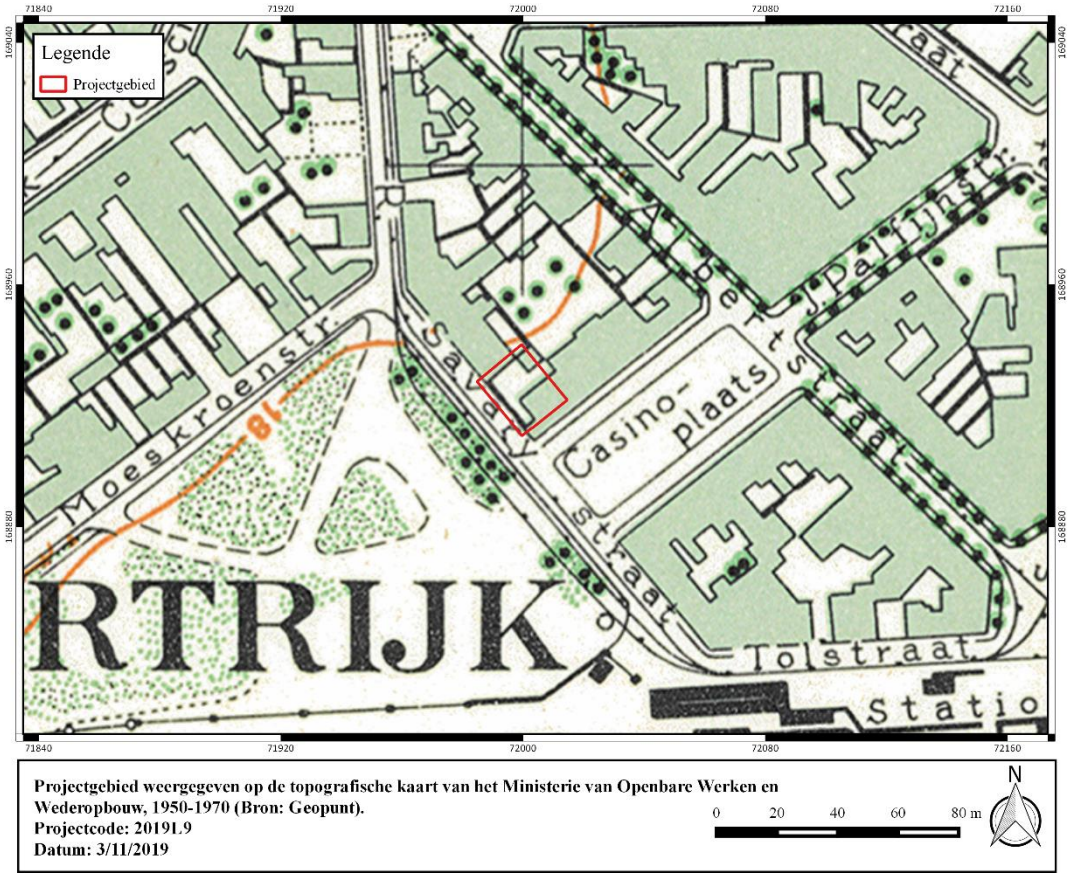
Figuur 28: Casino weergegeven op een porseleinkaart uit het eind van de 19e eeuw (bron: Beeldbank Kortrijk).

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1862 (bron: NGI Cartesius).

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1918 (Bron: NGI Cartesius).

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, 1950-1970 (Bron: Geopunt).

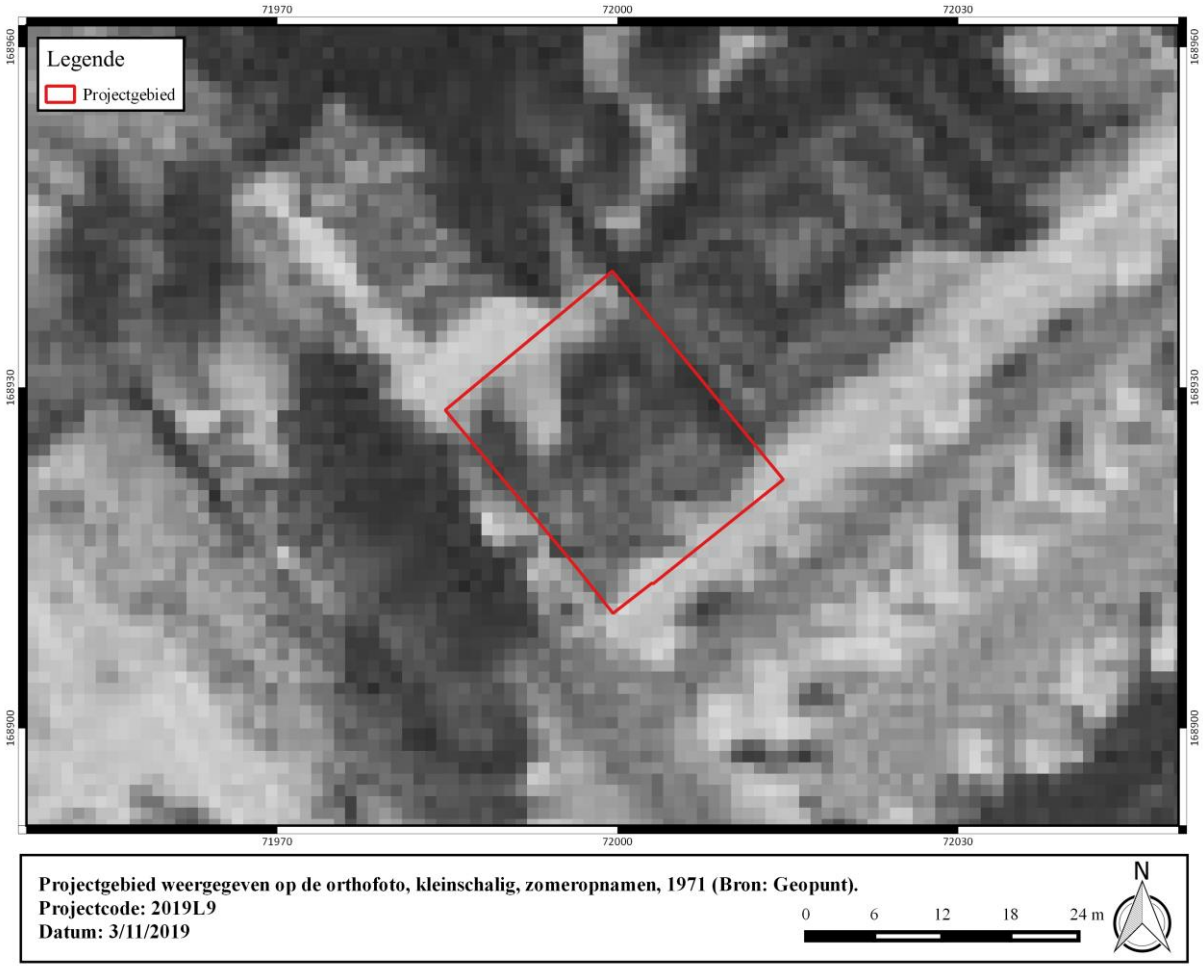

Figuur 32: Zware beschadigingen aan het station na bombardementen gedurende WO I (Bron: Beeldbank Kortrijk).

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia. Reeds op de orthofoto van 1971 is de huidige toestand waar te nemen.

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 448 m². Op heden is ca. 250 m² van het terrein bebouwd, het overige deel van het terrein is verhard. De bestaande bebouwing betreft een meergezinswoning, het bijgebouw betreft een garage. Op heden is het bestaande gebouwenbestand over een oppervlakte van ca. 195 m² onderkelderd tot een diepte van ca. 2,20 m-mv, inclusief vloerplaat.

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2018 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt. De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 449m^2; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde 'Historische stadskern van Kortrijk'.

Het plangebied is gelegen op de hoek van het Casinoplein en het Conservatoriumplein, precies ten noorden van het station. De stadskern van Kortrijk (Grote Markt) situeert zich 350 meter ten noordoosten. Op heden is ca. 250 m² van het terrein bebouwd, het overige deel van het terrein is verhard. De bestaande bebouwing betreft een meergezinswoning met onderkeldering, het bijgebouw betreft een garage. Onder de woning situeert zich een kelder van 195 m² met een diepte van ca. -2,2m ten opzichte van het maaiveld.

De opdrachtgever plant de realisatie van een meergezinswoning die ruimte zal bieden aan twee commerciële ruimtes en een ruim aantal appartementen. Over het volledige niveau -1 wordt een ondergrondse parkeergelegenheid voorzien die bereikt zal worden via een autolift. Deze ondergrondse parkeergelegenheid wordt aangelegd tot een diepte van ca. 3,5 m-mv (inclusief vloerplaat). Op het gelijkvloers niveau worden twee commerciële ruimtes voorzien. In het noordelijk deel van het terrein wordt op het gelijkvloers niveau een autolift, een inrijlaan en een fietsenberging voorzien. De verdiepingen hierboven worden ingericht als appartement

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied matig is. Het plangebied ligt buiten de middeleeuwse stadskern van Kortrijk. Op de Deventerkaart uit ca. 1560 is het plangebied weergegeven buiten de Bourgondische omwalling. Een plan uit 1706 karteert het plangebied ter hoogte van een ravelijn. De ravelijn ter hoogte van het plangebied is vijfhoekig en van een ravelijnsgracht vorozien. De ravelijn ter hoogte van het plangebied is vijfhoekig en van een ravelijnsgracht voorzien. Het plangebied situeert zich op het plan van 1706 deels ter hoogte van de ravelijn, deels ter hoogte van een bedekte weg, deels ter hoogte van een palissade deels ter hoogte van een escarpe en deels ter hoogte van de ravelijnsgracht. Op de Ferrariskaart is deze ravelijn weer verdwenen in het kader van de afbouw van de verdedigingswerken gedurende de Oostenrijkse Periode. In 1840 wordt het plangebied opgenomen binnen het stadsweefsel wanneer een volledig nieuwe stationswijk wordt gerealiseerd. Het Casinoplein wordt aangelegd met omliggende bebouwing in neoclassistische stijl. Gedurende de 19e eeuw is het plangebied in gebruik als parkzone rondom het casinogebouw. De huidige bebouwing dateert uit het eind van de 19e – begin 20e eeuw. Mogelijk heeft het plangebied door haar ligging nabij het station, te lijden aan bombardementen gedurende beide wereldoorlogen. Op basis van het verslag van resultaten kan een zekere verwachting omtrent archeologische sporen vanaf de 17de eeuw naar voren geschoven worden. Oudere sporen zijn niet uit te sluiten.

Tijdens een archeologische prospectie net ten zuiden van het plangebied (Kortrijk 'Parkhotel') werden verschillende (sub)recente – vermoedelijk 19e eeuwse- ophogingspakketten aangetroffen. De moederbodem bevond zich op 2,5m onder het huidige niveau.

Concreet kan op basis van het bureauonderzoek een vrij beperkte archeologische verwachting naar voor geschoven worden. De beschikbare cartografische bronnen geven aan dat het terrein gelegen is ter hoogte van versterkingen uit de 17de – 18de eeuw. Deze versterkingen werden reeds afgebroken in de loop van de 18de eeuw. Het bouwen van dergelijke versterkingen ging gepaard met serieuze graafwerken/verstoringen in de bodem. Er kan dus van uitgegaan worden dat eventueel aanwezige middeleeuwse sporen vermoedelijk al werden weggegraven tijdens deze bouwwerken. Bij een onderzoek precies ten zuiden van het plangebied werd vastgesteld dat oudere sporen tevens vergraven waren bij de 19e-eeuwse aanleg van de stationswijk.

Binnen het plangebied is reeds een kelder aanwezig met een oppervlakte van 250m2 en met een diepte van -2,2m ten opzichte van het maaiveld. De kans dat er zich nog (goed bewaarde) archeologische sporen onder de kelder bevinden is klein. Dit maakt dat het projectgebied waar zich eventueel archeologische resten kunnen manifesteren vrij klein wordt.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019

AGIV

Beeldbank Kortrijk

Cartesius

Despriet, P. 1990. 2000 jaar Kortrijk. Topografische atlas van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad, Kortrijk.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Lambert V. & De Buck, I. 2004: Friendly fire boven Kortrijk, Kortrijk.

Vanoverbeke R., Gierts I. 2011: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kortrijk, "Parkhotel", BAAC Vlaanderen rapport 5, Gent.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.